

Záchrana unikátní lokality prstnatce Traunsteinerova

Text: **LIBOR EKRT** Foto: **DAVID PRŮŠA**

Stejně jako památky historické, pozůstatky dob dávno či nedávno minulých, se musejí opravovat a zušlechťovat, tak i některé památky přírodní, pozůstatky využívání a dávného způsobu obhospodařování krajiny, se musejí udržovat, aby neztratily svůj původní smysl. Někdo by toto počínání mohl označit jako „zahrádkairení“, avšak chceme-li stejně jako u památek historických dochovat otisk a pozůstatky dob minulých, neobejdeme se bez zásahů, které by simulovaly zásahy v minulosti.

Stručně o druhu

Prstnatec Traunsteinerův (*Dactylorhiza traunsteineri*) patří mezi jednu z nejvzácnějších orchidejí a i mezi nejvzácnější druhy rostlin v České republice vůbec. Druh je zařazen v Červeném seznamu květeny ČR mezi kriticky ohrožené taxony (C1, §1) a je také chráněným druhem podle vyhlášky MŽP 395/92 Sb. Tento taxon se vyznačuje dlouze protáhlými zelenými a především neskvrnitými listy, celkově řídkým květenstvím, nesoucím 3–8 tmavě nachových květů, které vynikají tmavší kresbou na velmi širokém pysku. Celkový areál druhu je značně disjunktivní a zaujímá střední, západní a severní Evropu. Celkové rozšíření druhu však není dosud spolehlivě vymezeno vzhledem k taxonomicky problematic-

kým příbuzným taxonům, které jsou v různých taxonomických pojetích brány někdy jako samostatné druhy, jindy jako morfologické typy v rámci tohoto taxonu. Tento velmi dekorativní druh je hybridogenního původu, což znamená, že vznikl v dávné minulosti zkřížením dvou rodičovských taxonů. Pro Českou republiku byl druh poprvé objeven J. Velenovským nedaleko Třeboně u rybníka Svět v 80. letech 19. století. V minulosti byl dále znám pouze z několika lokalit právě v jižní části Čech. Drtivá většina populací však zanikla v souvislosti s melioračními zásahy na jeho lokalitách či v jejich okolí a v důsledku zarůstání náletovými dřevinami. V současné době je jeho existence v ČR omezena pouze na 2 lokality na Šumavě v Hornovltavské kotlině

Prstnatec šumavský (Dactylorhiza xsilvaegabretae) je vzácným křížencem mezi prstnatcem Traunsteinerovým a prstnatcem Fuchsovým, který byl před 8 lety pro vědu popsán právě z Vltavského luhu.

a v nedávné době byla znovu ověřena malá lokalita u obce Kaproun v Jihlavských vrších.

Populace prstnatce Traunsteinerova na Šumavě

Obě šumavské lokality jsou soustředěny ve Vltavském luhu u obcí Záhvozdí a Želnavy, kde je objevil v 70. letech mi-

Lokalita prstnatce Traunsteinerova u obce Želnavy před asanací náletových dřevin a křovin (nalevo) a po asanaci (napravo).
Foto: Libor Ekrt a Milan Skoček

nulého století jihočeský botanik S. Kučera. První lokalita u obce Záhvozdí je již 5 let pravidelně kosena a velikost populace se zde pohybuje v posledních letech v rozmezí asi kolem 30–60 jedinců (I. Bufková – in verb.). Zdá se, že stávající management lokality je dostačující. Početnost jedinců na druhé šumavské lokalitě, v blízkosti obce Želnavá, je v současné době velmi nízká. V roce 2006 zde bylo zaznamenáno asi 10 kvetoucích rostlin (not. D. Průša) a v roce 2007 13 kvetoucích rostlin a 1 kvetoucí kříženec (not. L. Ekrt a V. Horváthová). Velká část této lokality byla postupně zničena v důsledku zastínění vzrostlými náletovými dřevinami. Menší část této lokality je již 8 let pravidelně kosena, avšak seč lokality byla vždy realizováno pouze v úzkém pásmu mezi vzrostlými břízami (M. Skolek in verb.). Lokalita na Želnavě je významná také vzhledem ke skutečnosti, že zde byl pro vědu popsán (Procházka & Čurn 1999) prstnatec šumavský (*Dactylorhiza x silvae-gabretae*), který představuje kříženec právě prstnatce Traunsteinerova a prstnatce Fuchsova (*D. traunsteineri* × *D. fuchsii*). Lokalita na Želnavě je tedy lokalitou typovou tzv. *locus classicus* tohoto taxonu – tedy unikátním místem celosvětového významu.

Asanační zásahy na lokalitě u Želnavy

Na akutní potřebu asanačních zásahů, které by odstranily porosty náletových dřevin na lokalitě u Želnavy bylo již delší dobu upozorňováno nejen ve významných botanických publikacích, jako je Komentovaný černý a červený seznam cévnatých rostlin české Šumavy (Procházka & Štech 2002), Červená kniha vyšších rostlin ČR (Procházka in Čeřovský et al. 1999) a Komentovaný červený seznam květeny jižní části Čech (Chán 1999), ale také na kritickou situaci upozorňovala řada dalších botaniků (D. Průša).

Na této lokalitě, ležící ve II. zóně NP Šumava (Vltavský luh), byl navržen a následně ještě v roce 2006 realizován asanační management, finančně podpořený Programem péče o krajinu (PPK). V okolí místa, kde byly v roce 2006 zaznamenány poslední jedinci prstnatce Traunsteinerova a prstnatce šumavského bylo vykáceno asi 65 vzrostlých jedinců břízy bělokoré (*Betula pendula*), které zastíňovaly lokalitu z jižní strany a dále byl redukován březový nálet v bezprostředním kontaktu s navazujícím souvislým březovým porostem.

Celkově řídké květenství, nesoucí 3–8 tmavě nachových květů s tmavší kresbou na širokém pysku jsou typické znaky prstnatce Traunsteinerova (*Dactylorhiza traunsteineri*).

Dále byla omezena plocha křovin vrby ušaté (*Salix aurita*), vrby jívy (*Salix caprea*) a tavolníku vrbolistého (*Spiraea salicifolia*), které v posledních letech významně expandovaly do posledních zbytků luční enklávy se vzácnými prstnatci. Správa NP a CHKO Šumava dále počítá s pravidelným kosením této lokality ve vegetační sezoně.

Nutno pamatovat na to, že za dalších 10–15 let bude opět nezbytné provést na lokalitě obdobný asanační zásah, aby existence tohoto vzácného a dekorativního druhu byla zachována i generacím příštím.

Mgr. Libor Ekrt
Správa NP a CHKO Šumava
libor.ekrt@npsumava.cz

Prstnatec Traunsteinerův (*Dactylorhiza traunsteineri*) se vyznačuje dlouze prodláhlými zelenými a neskrvitými listy.